

Programmi üldinfo

Tulemusvaldkond	Õigusriik
Tulemusvaldkonna eesmärk	Õiguskindel, hästi toimiv, vähese kuritegevuse ning kvaliteetse justiitsüsteemiga riik
Valdkonna arengukava	Valdkonna arengukava ei koostata, Vabariigi Valitsus on tulemusvaldkonna eesmärgid seadnud lähtuvalt Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist ning kooskõlas riigi eelarvestrateegiaga
Programmi nimi	Usaldusväärse ja tulemusliku õigusruumi programm
Programmi eesmärk	Loodud on tingimused ühiskonna tulemuslikuks toimimiseks, tagatud on põhiõiguste tasakaalustatud kaitse ja õigusriigi põhimõtte järgimine ning kuritegevust on vähe
Programmi periood	4 aastat (2025-2028)
Peavastutaja	Justiitsministeerium
Kaasvastutajad (oma valitsemisala asutused)	Esimese ja teise astme kohtud, Registrate ja Infosüsteemide Keskus, Prokuratuur, Eesti Kohtuekspertsi Instituut, Patendiamet, Andmekaitse Inspeksioon, vanglad, Konkurentsiamet, Notarite Koda, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda, Eesti Advokaatide Koda, Patendivolinike Koda

Sissejuhatus

Tulemusvaldkonna eesmärgid on seadud lähtuvalt Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist ja kooskõlas riigi eelarvestrateegiaga. Valdkonna arengukava ei koostata. Tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks loodud „Usaldusväärse ja tulemusliku õigusruumi programm“ koosneb ühest meetmest ja kuuest tegevusest, mis on vahetult seotud riigi õigus- ja kriminaalpoliitika elluviimisega. Tegevusi viivad ellu Justiitsministeerium, Andmekaitse Inspeksioon, Patendiamet, prokuratuur, Eesti Kohtuekspertsi Instituut, Konkurentsiamet, Registrate ja Infosüsteemide Keskus, esimese ja teise astme kohtud ning vanglateenistus. Programmi eesmärkide saavutamise, mõõdikute seiramise ja rahaliste vahendite planeerimise eest vastutab Justiitsministeerium.

Mitmed strateegilised eesmärgid on sõnastatud Riigikogu poolt heaks kiidetavates poliitika põhialustes, millega määratakse ühe või mitme omavahel seotud poliitikavaldkonna visioon, üleriigiline eesmärk ja prioriteetsed arengusuunad. Õigusriigi tulemusvaldkonna arengut suunavad strateegilised dokumendid on Õigusloomepoliitika põhialused aastani 2030 ja Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030 ning vanglateenistuse strateegia 2023-2027.

Programm aitab saavutada riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ eesmäärke.

- Õiguskasvatuse digitaliseerimine, s.o arendada justiitsüsteemi infosüsteeme selliselt, et kogu protsess on terve elukaare ulatuses digitaalne (strateegia „Eesti 2035“ riigivalitsemise sihi muutus B).
- Õiguspoliitiline suund püüdleb selle poole, et Eesti õiguskorraldus oleks nüüdisaegne, paindlik, atraktiivne, bürokraatiat vähendav ja konkurentsivõimeline („Eesti 2035“ majanduse sihi muutus C).
- Vägivaldsete kuritegude vähendamiseks viiakse ellu 2021. aastal valitsuses kinnitatud vägivalda ennetamise kokkulepet, otsitakse võimalusi taasühiskonnastamise tõhustamiseks, noorte õigusrikkujate retsidiivsuse vähendamiseks ning arendatakse välja usaldusväärne retsidiivsuse ja eluolu monitooringu süsteem („Eesti 2035“ rahva kestlikkus, tervis ja sotsiaalkaitse (inimese) sihi muutus C).

Programm keskendub selge ja tervikliku õigusruumi kujundamisele, kus inimeste põhiõigused on tagatud ja kaitstud, riik toimib läbipaistvalt ja tõhusalt ning kuritegevust on vähe.

Programmi eesmärk, mõõdikud ja rahastamiskava

Programmi eesmärk:	Loodud on tingimused ühiskonna tulemuslikuks toimimiseks, tagatud on põhiõiguste tasakaalustatud kaitse ja õigusriigi põhimõtte järgimine ning kuritegevust on vähe.				
Programmi mõõdikud	Tegelik 2023	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)	Sihttase (2028)
Koht Maa ilma vabaduse edetabelis <i>Allikas: Freedom House</i>	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“
Inimeste hulk, kes tunneb end oma kodukandis pärast pimedat saabumist turvaliselt <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	70%	>70%	>70%	>70%	>70%
World Justice Project õigusriigi indeks <i>Allikas: World Justice Project</i>	0,82	>0,81	>0,81	>0,81	>0,81
Eesti positsioon rahvusvahelises õigusriigi indeksis kriminaaljustiitsüsteemi alakategoorias <i>Allikas: World Justice Project</i>	9	<15	<15	<15	<15
Kinnipeetavate arv 100 000 elaniku kohta <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	129	<140	<130	<120	<110

Programmi rahastamiskava	2024 eelarve	2025 eelarve	Eelarve prognoos		
			2026	2027	2028
Programmi kulud	218 264 764	216 189 116	215 095 479	216 294 423	216 388 143
<i>Intellektuaalse omandi valdkonna rakendamine</i>	4 903 601	0	0	0	0
<i>Karistuste täideviimise korraldamine</i>	76 638 409	75 863 663	75 353 333	75 307 989	75 316 565
<i>Kesksete IT-teenuste osutamine teistele valitsemisaladele</i>	2 120 404	1 983 686	1 983 686	1 983 686	1 983 686
<i>Konkurentsivõimelise ärikeskkonna tagamine</i>	0	13 051 117	12 904 330	12 982 273	12 982 273
<i>Kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine, sh ennetus</i>	39 541 409	37 313 154	37 216 020	37 559 433	37 644 577
<i>Õigusemõistmise ja õigusteenuste tagamine¹</i>	85 581 265	79 338 088	79 612 419	80 434 718	80 434 718
<i>Õigusriigi ja õigusloome² kvaliteedi tagamine</i>	9 479 676	8 639 408	8 025 691	8 026 324	8 026 324

¹ Enne 2025. aastat oli tegevuse nimetus: Õigusemõistmise, õigusregistrite ja õigusteenuste tagamine

² Enne 2025. aastat oli tegevus: Õiguspoliitika kujundamine ja õigusloome kvaliteedi tagamine

Hetkeolukorra analüüs

Õiguskord on oma olemuselt süsteemne ning pidevalt ajas muutuv. Samas on oluline, et säiliks selle stabiilsus ja selgus, tagades õiguse kasutajate teadlikkuse normidest ja võimekuse neid järgida. Õiguskord aitab tagada Eesti rahvusvahelist konkurentsivõimet, inimeste heaolu, ühiskonna turvalisust ning võimaluse pakkuda selleks uuenduslikke lahendusi.

Justiitsministeeriumil on keskne roll õigusruumi kujundamisel, toetades õiguslikult nüüdisaegsete, atraktiivsete ja konkurentsivõimeliste lahenduste väljatöötamist, sh rõhudes põhiõiguste tagamisele ja kaitsmisele.

Õigusloomepoliitika peab olema kaasav, ettenähtav ja teadmuspõhine, kus kodanikel on võrdne õigus õigusloomes kaasa rääkida. Õiguslike lahenduste väljapakkumisel hoidutakse ülereguleerimisest ja liigsest kiirustamisest, et aasta-aastalt vähendada õigusloome regulatiivset koormust. Õigusloome mahu vähendamisele aitab kaasa eelnõu koostamisele eelneva esmase analüüsi, sh väljatöötamiskavatsuse järjepidev nõudmine. Oluline on hinnata regulatiivsete muudatuste mõjusid – keda ja kuidas plaanitavad muudatused mõjutavad. Senisest enam tuleks pärast seaduste rakendumist hinnata muudatuste tegelikke mõjusid, kasutades selleks järelhindamist. Riigid ei ole omavahelises konkurentsist mitte ainult majanduse ja elukeskkonna, vaid ka õiguskorra poolest, kus riikide vahel on tekkinud reaalne konkurents ettevõtete jaoks atraktiivseima ärikeskkonna pakkumisel. Suurima tulu maksude ja loodud töökohtade näol saab riik, mis suudab kujundada kõige ettevõtjasõbralikuma ärikeskkonna.

Riigi institutsionaalne ülesehitus peab olema selge, läbipaistev, paindlik ja kaasaegse ühiskonna vajadustele vastav. Varasemast veelgi olulisemaks on muutunud riigiasutuste töö läbimõeldud korraldamine, samuti isikute ja riigi vahelise suhtluse lihtsustamine. Eeltoodu tulemusena säilitame või parandame Eesti positsiooni erinevates riikide keskkonda hindavates edetabelites (nt Maailma vabaduse edetabelis on oluline säilitada „vaba“-staatus).

Jätkuvalt on oluline kõrgel tasemel aktiivselt panustada Euroopa Liidu ja rahvusvahelisse õigusloomesse, aidates ka sel tasandil kaasa hea õigusloome põhimõtete rakendamisele. Euroopa Liidu õigusloomes osalemisel arvestatakse võimalikult suures ulatuses riigisisese õigusloome põhimõtteid. Järgmiste aastate väljakutseks on seetõttu jätkuvalt Euroopa Liidu õiguse ülevõtmine ja rakendamine, mis moodustab mahuka osa ministeeriumi igapäeva tegevustest.

Tagada tuleb perekonna- ja eraelu puutumatust ning teisi inim- ja põhiõigusi kaitsev õiguskeskkond, sh rahvusvahelisel tasandil ja piiriülese koostöö raames. Soodsa ja kaasaegse ettevõtluskeskkonna loomisel ja Eesti konkurentsivõime tagamisel on oluline roll majandustegevust reguleerival seadusandlusel. Ettevõtlusega alustamine ja tegelemine peab olema arusaadav ja mõistlikult lihtne, sh tuleb nutikalt kasutada tehnoloogia ja digimaailma võimalusi riigi ja ettevõtjate vahelises suhtluses. Nii seadusandluse kui riikliku järelevalve kaudu peab riik tagama intellektuaalse omandi kaitse ning toetama vaba konkurentsi ja tõhusalt reageerima tegevustele, mis võivad seda kahjustada. Muu hulgas on oluline, et rõhk on ennetusel ning toetamisel.

Kriminaalpoliitika eesmärk on ennetada õigusrikkumisi ning kohelda õigusrikkujaid mõjusalt. Eesti peab olema turvaline – ootus turvalisele Eestile on ka elanike poolt enim väljendatud ootus riigile ning on selliselt väljendatud strateegias „Eesti 2035“³. Ühelt poolt peavad olema tagatud ohvrite vajadused ning teiselt poolt toetatud õigusrikkuja naasmine õiguskuulekale teele. Samuti peab kriminaaljustiitsüsteemis tagama õiguskaitsetöötajate (sh kohtud, prokuratuur, Eesti Kohtueksperimentaalsed Instituut (EKEI)) võimekuse kasvu ning süüteomenetluse digitaliseerimise. Oluline on investeerida nii EKEI seadmetesse kaasaegsete uurimismeetodite kasutamiseks kui ka teadus- ja arendustegevusse.

³ <https://valitsus.ee/strateegia-est-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia/aluspohimotted-ja-sihid>

Eduka kriminaalpoliitika eelduseks on tervishoiu-, haridus- ja sotsiaal-, kultuuri- ja spordisüsteemide koostöö nii riiklikul kui ka kohaliku omavalitsuse tasandil – kriminaaljustiitsüsteem üksi ei suuda kuritegusid ennetada ja kahjusid vähendada. Kogukondliku sekkumisena ei ole võimalik pakkuda ravi ja nõustamist sõltlastest õigusrikkujatele, kui tervishoiu- ja sotsiaalsüsteemis puuduvad selleks vahendid. Samuti ei ole võimalik tagada kooliturvalisust, kui haridussüsteemil pole ressursi koolikiusamise vastaste programmide läbiviimiseks või haridus- ja kultuursüsteemil pole võimalust pakkuda huvi- ja spordiringe. Kõikide nende teemade puhul on oluline kohalike omavalitsuste aktiivne kaasatus, sest nemad on kodanikele kõige lähemal. Seega kuritegevuse ennetamine ning sellest tuleneva kahju vähendamine peab olema riiklikult juhitud, ent kohalikul tasandil ellu viidud ning toimuma koostöös partneritega.

Kuritegevuse määr on viimase 15 aasta jooksul poole võrra vähenenud – aastas registreeritakse umbes 26 000 kuritegu (2023: 27 465), tõusuteel on varavastased kuriteod ja kelmused. Samas on Eesti inimeste mure kuritegevuse pärast üsna väike. Eestis peab vaid 1% inimestest kuritegevust suureks mureks, samas kui Euroopa Liidu keskmine on 7% (võrdlusena Rootsis 36%)⁴. Kuigi kinnipeetavate ning tapmiste ja mõrvade arv on jõudsalt langenud⁵, siis on Eesti kinnipeetavate ning tapmiste suhtarvud Euroopa mõistes võrdlemisi kõrged.⁶ Tõhusa karistuse täideviimise süsteemi tagamiseks on eelkõige vaja, et nii vangide kui ka kriminaalhooldusalustega töötaks piisav arv professionaalseid ametnikke ning neil oleks piisav varustus ja konkurentsivõimeline tasu.

Tähelepanu tuleb suunata korduvkuritegevuse ehk retsidiivsuse määra vähendamisele ning sõltuvuste ja muude vaimse tervise häirete tõttu toime pandud kuritegude ennetusele. Oluline on, et kriminaalkaristus keskenduks õigusrikkuja võimekuse arendamisele nii, et ta oleks võimeline pärast karistuse ärakandmist iseseisvalt õigusküülat elu elama. Siin mängib rolli nii kogukondlike karistuste kui ka taastava õiguse laialdasem kasutamine ning vanglate ja kriminaalhoolduse rehabiliteerivad tegevused (sh vangistuse sisu, vabanemisjärgne tugi- ja majutusteenus). Avavanglate ja kriminaalhoolduse võimalused tuleb karistuse järgse õigusküüla käitumise kinnistamiseks täielikult ära kasutada.

Ülaltoodusse panustab oluliselt see, kui inimesed saavad oma õigusküsimused tõhusalt lahendatud nii kohtus kui kohtuväliselt. Inimeste ootused on suurenemas ning ühiskonna muutused nõuavad õiguste jõustamisel teistsuguseid lahendusi. Mida tõhusam ja õiglasem on kohtupidamine ning mida kättesaadavam on nii erinevate õiguselukutsete teenused (vandetõlgid, kohtutäiturid, advokatuur, notariaat, patendivolinikud, pankrotihaldurid) kui ka õigusabi, seda rahulolevamad on ühiskonna liikmed.

Tõhusa õigusriigi kehtivuse ja toimimise eeldus on õiguse kättesaadavus. Eestis on 2002. aastal kasutusele võetud elektrooniline Riigi Teataja, milles avaldatud seaduste ja määruste muudatuste alusel ajakohastatud terviktekstidele on antud õigusjõud. 2010. aastast on kehtiva õiguse ainsaks allikaks Riigi Teataja võrguväljaanne. Vajalik on jätkuvalt koondada oluline õigusteave Riigi Teatajasse ja kaasajastada õigusteabe kättesaadavust kasutajate vajadustest lähtuvalt.

Eestis on lihtsa ülesehitusega kohtusüsteem, milles puuduvad erikohtud, kuid kohtuasjade menetlus võib toimuda kuni kolmes kohtuastmes. Kvaliteetne õigusemõistmine peab olema kättesaadav üle riigi, kuid selleks peab kohtupidamine muutuma paindlikumaks ja menetlusosalistele vähem koormavaks. Kohtute tõhusat tööd toetab selge ja lihtne menetlusõigus, kohtunike suurem spetsialiseerumine ja normaalne töökoormus, samuti hästitoimivad digilahendused ning tugiteenused.

Eeltoodu saavutamist toetab läbivalt rahvusvaheline koostöö ja tehnoloogiliste lahenduste laialdasem kasutusele võtmine. Arvestades isikute piiriülese liikumise suurenemist mängib rahvusvaheline koostöö aina suuremat rolli tõhusama ja inimkeskse õigusruumi kujundamises ning õiguste jõustamises.

⁴ [Standard Eurobarometer 98. 2023. Winter Eurobarometer 2022-2023.](#)

⁵ 2023. a juuli seisuga oli esmakordselt Eesti vanglates karistust kandmas alla 2000 kinnipeetava (03.07.2023: 1994). Tapmisi ja mõrvu registreeriti 2022 – 27 (<https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/tapmised-ja-morvad/>).

⁶ Prisonstudies.org; UNODC. <https://data.unodc.org/#state:1>

Ühiskonna heaks toimimiseks on vaja, et õigusruum oleks arusaadav ja terviklik ning õigusemõistmine tõhus.

Olulised tegevused

- **Õiguskaare digitaliseerimine**

Riik peab muutuma kodanikule lihtsamaks ja läbipaistvamaks. Õigusriigi toimimise tõhustamiseks on oluline jätkata õiguskaare digitaliseerimist. Tegevuse raames täiustatakse ja võetakse kasutusele uusi töökeskkondi, mis tagavad vajaliku teabe digitaalse kättesaadavuse ning andmete vahetuse. Eesmärk on masinloetavate andmete kasutuselevõtu kaudu hoida kokku kulusid, muuta poliitikakujundamine andmepõhisemaks. Automatiseerime kriminaalmenetlusega kogutavate andmete analüüsi ning arendame infosüsteeme, digitaalset võimekust kohtuekspertiiside läbiviimisel ning analüütilist võimekust kohtueelses menetluses. Püüdleme tõhusa kriminaalõiguse ja selle rakendamise poole. Kriminaalmenetluse digitaliseerimine hõlmab kõiki asjaosalisi, alates politseist ja prokuratuurist ning lõpetades kohtute ja vanglatega. Läbi infotehnoloogiliste vahendite kasutuselevõtu saame aidata kaasa nii kriminaalmenetluste tõhustamisele, kui ka intellektuaalse omandi õiguste tagamisele. Arendamisel olev digitaalne ja kõigile jälgitav koosloome keskkond koondab tulevikus kogu Eesti elu mõjutava õigusloomeprotsessiga seotud teabe ühte kohta, katab kogu õigusakti loomekaare kuni Riigi Teatajas avaldamiseni ja võimaldab huvirühmade ning ekspertidega koostöös avatumat poliitika- ja õigusloomet.

- **Kodanikukesksed teenused**

Kodanikukesksete teenuste kujundamisel on vaja muuta digitaalsetele õigusteenustele ja õigusmenetlustele ligipääs kasutajasõbralikumaks, luua juurde lihtsaid ning kättesaadavaid abi võimalusi.

- **Konkurentsivõimeline ärikeskkond**

Digitaliseerimise ja kodanikukesksete teenuste kõrval on Justiitsministeeriumi prioriteediks konkurentsivõimelise ärikeskkonna loomine. Õiguskindlad kohturegistrid, milles sisalduvad andmed on kvaliteetsed ja ajakohased ning mille pakutavad teenused on kasutajale mugavad aitavad kujundada ettevõtjale lihtsama ning mugava tegutsemise keskkonna. Registriandmete avaldamise ja tasuta kättesaadavaks tegemisega elavdame majandust, suurendame avaliku sektori tegevuse läbipaistvust, pakume kasulikku informatsiooni (ettevõtetele, riigiasutustele nii Eestis kui ka välisriikides), aitame tuvastada korruptsiooniriske. Toimiv ärikeskkond vajab tõhusat võimalust kaitsta oma õigusi. Kohtumenetlus peab olema osalistele arusaadav ning igas kohtuastmes toimuma mõistliku aja jooksul ja kvaliteetselt. Jätkuvalt on prioriteediks võitlus majanduskuritegevusega.

- **Tõhus kriminaalõigus**

Jätkatakse tegevusi, et kriminaaljustiitsüsteem oleks läbipaistev, tõhus, sh digitaalne, ning inimkeskne, sh ohvrisõbralik ning omab võimekust avastada ka uusimaid kuriteoliike. Kriminaalmenetlus peab olema arusaadav, st osapooltele on tagatud ülevaade protsessist, nende õigustest ja kohustustest. Viime ellu tegevusi, et ennetada (korduv)kuritegevust, toetame kogukondlike karistuste rakendamist ning vangistusest vabanemisel pakume tugi- ja majutusteenust (tagada tuleb riigieelarveline rahastamine). Soodustame järk-järgulist vangistusest vabanemist, et vähendada korduvkuritegevuse riski ja suurendada kinnipeetavate õigusküülekate toimetulekut. Otsime ja rakendame lahendusi tõusuteel olevate varavastaste kuritegude ja kelmuste ennetamiseks. Tegeleme valdkonnaüleses koostöös noorte kuritegevuse ennetamisega, mis aitab vältida püsiva rikkumiskäitumisega täiskasvanute tekkimist, sh toetame sotsiaal- ja teraapiaprogrammide väljatöötamist ning rakendamist. Keskendume ühiskonnale enim kahju tekitavatele ning suurima mõjuga kuritegudele: rasked vägivallakuriteod, sh inimkaubandus ning lähedaste (nt perevägivald) ja alaealiste vastu toime pandud teod; samuti organiseeritud kuritegevus, ja majandus-, finants- ja rahapesu-, küber-, korruptsiooni-, keskkonna-, tehnoloogia- ning narkokuriteod.

- **Õigushariduse kvaliteet**

Jätkatakse tööd ning diskussioone õigushariduse kvaliteedi tõstmise teemal, et tagada reguleeritud õiguselukutsete järelkasv, õigushariduse kvaliteet ja õigusteaduse kestlik areng. Tartu Ülikooli ning Eesti Teaduste Akadeemiat (Riigiõiguse Sihtkapitali) toetatakse seadusest tulenevate ülesannete täitmisel. Jätkub 2022. aastal käivitatud kriminaalõiguse stipendiumiprogramm eesmärgiga toetada kriminaalvaldkonna juristide järelkasvu. Jätkub 2023. aastal käivitatud stipendiumi- ja praktikaprogramm õigusloomejuristide järelkasvu tagamiseks.

Meede ja programmi tegevused

Meetme mõõdikud on identsed programmi mõõdikutega, mistõttu on need lisatud programmi tutvustuse juurde.

Meede	Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum
Meetme eesmärk:	Loodud on tingimused ühiskonna tulemuslikuks toimimiseks, tagatud on põhiõiguste tasakaalustatud kaitse ja õigusriigi põhimõtte järgimine ning kuritegevust on vähe.
Meetme kirjeldus:	Meetme raames kujundatakse ja viiakse ellu justiitsvaldkonna poliitikaid, toetatakse põhitegevust, arendatakse vajalikke infotehnoloogilisi lahendusi. Usaldusväärse ja tulemusliku õigusruumi programmi eesmärkide saavutamiseks on kuus tegevust: õigusriigi ja õigusloome kvaliteedi tagamine; konkurentsivõimelise ärikeskkonna tagamine; kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine, sh ennetus; karistuse täideviimise korraldamine; õigusemõistmise ja õigusteenuste tagamine; kesksete IT-teenuste osutamine teistele valitsemisaladele.

Programmi tegevus 1	Õigusriigi ja õigusloome kvaliteedi tagamine
Tegevuse eesmärk:	Avalik ja eraõigus, sealhulgas andmekaitseõigus, on nüüdisaegne, väärtustab põhiõigusi ja õigusriiki, toetab riigi ja ühiskonna toimimist. Õigusloome koordineerimisel tagatakse õigusloome kvaliteet, sealhulgas põhiseaduspärasus ja riigisisese õiguskorra süsteemsus, ning edendatakse andmepõhist ja kaasavat õigusloomet.
Tegevuse kirjeldus:	Riigi- ja haldusõiguse valdkonna seadusloome ja institutsionaalne ülesehitus peab olema selge ja kaasaegse ühiskonna vajadustele vastav, kooskõlas põhiseadusega ja õigusriiklike väärtustega, samuti Euroopa Liidu ja rahvusvahelise õigusega ning arvestama riigisisese ja teiste riikide parima praktikaga. Haldustegevus peab olema läbipaistev ja vastutustundlik ning tasakaalus riigi, ettevõtete ja kodanike huvide vahel. <ul style="list-style-type: none"> • Tagatakse Riigikogu ja kohaliku omavalitsuse volikogu valimiste aluseks olevate seaduste kooskõla põhiseaduslike nõuetega, sealhulgas vaadatakse üle erakondade rahastamine ja järelevalve, et tagada ausus ja läbipaistvus poliitilises konkurentsisis. • Analüüsitakse põhiseaduslikkuse järelevalve põhimõtteid laiemalt, et hinnata nende vastavust Eesti vajadustele ning tuvastada võimalikud kitsaskohad. • Tagatakse selged ja tõhusad valitsuskorralduse ja haldusorganisatsiooni alused, sh pööratakse eriti tähelepanu haldusjärelevalve toimimisele. Samuti hoitakse põhiseaduslikku tasakaalu avaliku ja erasektori ülesannete jaotuses, sh kontrollitakse, et ei toimuks riigi

tuumikfunktsioonide delegerimist haldusvälistele isikutele ega ka riigi ülemäära sekumist valitsusvälisesse sfääri.

- Tagatakse kaasaegse ühiskonna vajadustele vastav haldusõiguse üldosa ja halduskohtumenetlus, muuhulgas pööratakse tähelepanu automaatsete haldusaktide loomise ning suurprojektide menetlemise toetamisele.
- Tagatakse riikliku järelevalve ja korraaitse jaoks loodud normide vastavus kaasaegse ühiskonna vajadustele ja võimalustele, jälgides, et need oleks kooskõlas õigusriigi nõuetega. Riigi sekuv tegevus peab olema võimalikult täpselt kontrollitav ning põhiõigusi vähimal võimalikul moel riivav. Eesmärk on, et riik ei võtaks endale ülemäära riikliku järelevalve ülesannet seal, kus inimene saab end ise tsiviilõiguslikult kaitsta.
- Arendatakse koostööd Tartu Ülikooli jt ülikoolidega, et tagada õigushariduse kvaliteet ja juristide järelkasv.
- Toetatakse Eesti Teaduste Akadeemiat, et edendada Riigiõiguse Sihtkapitali kaudu riigiõiguse arengut ja sellealast teadustööd.

Tänapäevasele infoühiskonnale sobiv õigusruum tagab isikuandmete ja salastatud teabe kaitse ning austab üksikisiku inimväärikust ja õigust eraelule, tagades riigi usaldusväärsuse andmete töötlemisel ja üldiseks kasutamiseks mõeldud teabe levi.

- Tagatakse isikuandmete kaitse, avaliku ja salastatud teabe ning muu andmehaldusega seotud õigusloome vastavus põhiseaduse ning EL-i ja rahvusvahelise õiguse nõuetele.
- Valdkonna õigusloomes kujundatakse arusaam, milliseid andmekaitseõiguse norme tuleb kehtestada seaduse tasandil ja mida reguleerida muude meetmetega (nt privaatsust suurendavate tehnoloogiate rakendamine).
- Korrastatakse praktikas kehtivaid arusaamu andmete avaldamise, säilitamise, riskasutuse ja kustutamise kohta nii igapäevaselt kui ka erikordade ajal (nt lepitakse kokku massandmetöötluse lubatavuse tingimused).
- Justiitsministeeriumi ja Andmekaitse Inspektsiooni vahelises koostöös suunatakse isikuandmete kaitse seaduse ning avaliku teabe seaduse rakenduspraktikat.
- Tõstetakse ühiskonna teadlikkust uute digitehnoloogiate tööpõhimõtetest ja inimeste õigustest andmekaitsevaldkonnas. See toimub esmajoonel andmehalduses tehnoloogia inimkeskse rakendamise põhimõtete selgitamise ning vastavate juhendmaterjalide väljatöötamise ja koolituste pakkumise kaudu. Suureneb Andmekaitse Inspektsiooni roll nende tegevuste elluviimisel.
- Edendatakse valdkonna ekspertide koostööd avalikus sektoris. See toimub lähiaastatel andmete juhtrühma õiguse alarühma eestvedamise kaudu, samuti osaletakse nõuandjana avaliku sektori digiprojektide (andmete paneel, liivakast, kompetentsikeskus) arendamisel.
- Osaletakse aktiivselt teabeõiguse kujundamisel rahvusvahelisel tasandil, juhendi- ja õigusloomes ning Euroopa Kohtu praktika kujundamises, sh osaletakse läbipaistvusmeelsete EL-i liikmesriikide formaadis.

Eraõiguslike sotsiaalsete konfliktide lahendamine peab olema võimalik ka ilma liigse riigipoolse sekumisetä. Õigusriik peab tagama perekonnaelu ja eraelu puutumatuse ning omandiõiguse teostamise reeglistiku. Õhinguõigus käib kaasas muutuva majanduskeskkonna ja uuenevate ärimudelitega.

	<ul style="list-style-type: none"> • Ühiskonna sujuvaks toimimiseks jälgitakse tsiviil- ja ühinguõiguse sobitumist kaasaja muutuvasse keskkonda, et see arvestaks majandusarengutega ning samas pakuks stabiilset õigusraamistikku. • Eraõiguslike kaubandussuhete reguleerimisel tagatakse tasakaalu säilitamine tarbijate ja ettevõtjate huvide vahel. • Tarbijate õiguste kaitse edendamisel arvestatakse pidevalt arenevat infotehnoloogiat ja muutuvat kaubanduse valdkonda. • Poliitikakujundamise ja seaduseelnõude väljatöötamise juures jälgitakse perekonna ja eraelu puutumatuse põhimõttest kinnipidamist. <p>Õigusloomes järgitakse kokkulepitud õigusloomepoliitikat, st hea õigusloome tava, õigusloomepõhimõtteid ja -protsessi. Õigusloome kvaliteedi tagamiseks on vaja hoida ja arendada õigusloomejuristide kompetentse ja tagada õigusloomejuristide järelkasv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jälgitakse kokkulepitud õigusloomenõuete täitmist, eelkõige seaduse väljatöötamiskavatsuste ja seaduseelnõude kooskõlastamise protsessis. Eraldi tähelepanu pööratakse väljatöötamiskavatsuste koostamisele, seaduseelnõude põhiseaduspärasuse analüüsile, ühtsele keeleteoimetamisele ja seaduste järelhindamisele. • Järjepidevalt tegeletakse õigusloome nõuete ja protsessi arendamisega, et tagada ajakohased ja üheselt järgitavad reeglid (hea õigusloome ja normitehnika eeskiri, mõju hindamise meetodika jm juhendid). • Õigusloomejuriste koolitatakse ja arendatakse Õigusloomeakadeemia kaudu, pakkudes nii õigusloomealaseid kui ka valdkondlikke erialakoolitusi. • Luuakse uuesti õigusloomejuristide järelkasvu programm, et kindlustada õigusloomejuristide järelkasv ja populariseerida õigusloomejuristi tööd. • Edendatakse järjepidevat koostööd õigusloomejuristide, keeleteoimetajate jt õigusloomeks oluliste partnerite vahel (Õiguskantsleri Kantselei, Riigikantselei, Riigikogu Kantselei, Presidendi Kantselei). • Jätkatakse riigi koosloome keskkonna arendamist, et koondada kogu õigusloomeprotsess ühte keskkonda ning toetada kaasavat ja läbipaistvat õigusloomet. 				
Tegevuse mõõdikud	Tegelik 2023	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)	Sihttase (2028)
Global Data Barometer ⁷ , valitsemise (governance) näitaja hulgas esitatud andmekaitseõiguse kategooria (data protection law)	- ⁸	≥90	≥90	≥90	≥90

⁷ Indeksi koduleht: <https://globaldatabarometer.org/> Metoodika: <https://globaldatabarometer.org/wp-content/uploads/2022/05/GDB-Report-English.pdf>

⁸ 2023. aasta ülevaade on alles tulemas

Maaailma konkurentsivõime edetabel (IMD World Competitiveness Ranking , valitsuse tõhusus ⁹ (<i>government efficiency</i>))	15 ¹⁰	≤15	≤15	≤15	≤15
VTK kohustusega seaduseelnõu koostamisele eelneb VTK <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	38%	65%	70%	75%	80%
Olulise mõjuga eelnõude ja ilma VTKta koostatud eelnõude suhtes teostatakse järelhindamine <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	-	50%	60%	70%	80%

Programmi tegevus 2	Konkurentsivõimelise ärikeskkonna tagamine
Tegevuse eesmärk:	Intellektuaalse omandi ja konkurentsivõime on nüüdisaegne, väärtustab põhiõigusi ja õigusriiki, toetab riigi ja ühiskonna toimimist ning konkurentsivõimelist majanduskeskkonda. Konkurentsivõimelise ärikeskkonna tarbeks tagatakse intellektuaalse omandi kaitse, toetatakse innovatsiooni ning teadus- ja arendustegevust, tõstetakse konkurentsialast teadlikkust ja tagatakse tõhus järelevalve konkurentsivaldkonnas. Kohtulikud registrid on usaldusväärsed, kättesaadavad ja toimivad tõhusalt.
Tegevuse kirjeldus:	<p>Intellektuaalse omandi õigusraamistik toetab innovatsiooni ning teadus- ja arendustegevust, on ajakohane ja arvestab valdkonnas esinevaid erisünaalisi huve.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Autoriõiguse valdkonnas tagatakse ajakohane õigusraamistik ja selle arendamine järjepidevas koostöös valdkonna erinevate osapoolte vahel (Kultuuriministeerium, õiguste omajad, advokatuur, lisaks ka toll, politsei, kohtud, prokuratuur). • Tööstusomandi valdkonnas jätkub õigusraamistiku järjepidev korrastamine ja edendamine (sh EL-i algatustest tulenevalt) vastavalt muutuvatele majandustingimustele ja arenevale tehnoloogiale, tehes seda koostöös asjaomaste asutuste ja organisatsioonidega (sh ettevõtlusorganisatsioonid, teadusasutused ja ülikoolid, õiguste omajad, advokatuur, toll, politsei, kohtud, prokuratuur). • Nii autoriõiguse kui ka tööstusomandi valdkonnas osaletakse koostöös rahvusvaheliste intellektuaalomandi organisatsioonide (WIPO ja EPO), EL-i Nõukogu ja Komisjoni ekspertgruppide, EL-i intellektuaalomandi ameti (EUIPO) ja teiste riikide patendiametitega.

⁹ Indeksi koduleht: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/>

¹⁰ 2023. aasta tulemus valitsuse tõhususe kategoorias on sama nagu 2022. aasta kohta oli – [15. koht](#)

- Uuendatakse Patendiameti rahastusmodelit, et tõsta õiguste kasutajate teadlikkust, luua uusi avalikke teenuseid ja tõsta olemasolevate teenuste kvaliteeti.
- Patendiameti tegevus ja teenused on suunatud õiguste omajate teadlikkuse suurendamisele ning teenuste (sh e-teenuste) kvaliteedi tõstmisele, samuti Patendiameti pädevuses olevate rakenduslike ülesannete täitmise tõhustamisele (sh autoriõiguse komisjoni tegevuse ümberkorraldamine koostöös Justiitsministeeriumiga).
- Toetatakse legaalse sisu kättesaadavust (nt EUIPO vastavad algatused, teavitustöösse panustamine mh Patendiameti poolt jms).

Ausat ja moonutamata konkurentsi toetav õigusraamistik võimaldab ajakohaste meetmete rakendamist tõhusaks konkurentsijärelevalveks ja avaliku huvi kaitseks. Hästi toimiv konkurentsijärelevalve aitab tagada õiglast konkurentsikeskkonda ettevõtjatele, millest omakorda saavad kasu tarbijad.

- Õigusraamistiku uuendamiseks võetakse kasutusele uus konkurentsijärelevalvemenetlus, kaasajastatakse koondumiste kontrolli aluseid ja normistikku ning uuendatakse grupierandite regulatsiooni aluseid.
- Tugevdatakse konkurentsijärelevalve valdkonda puudutavat koostööd Konkurentsiametiga. Koostöö kaudu tagatakse vastastikune infovahetus ja osalemine nii järelevalvepoliitika kujundamise kui ka selle rakendamise tasandil.
- Konkurentsiamet on tarbija huve kaitsev ühendamet, mis teeb nii konkurentsijärelevalvet kui ka korraldab eriseadustega reguleeritud turgu (sh kooskõlastab monopolsete ettevõtete hindu – näiteks elektri ja maagaasi võrgutasu, kaugkütte ning ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni hindu).
- Konkurentsiamet tõhustab uuendatud õigusraamistiku ning kaasajastatud infotehnoloogiliste lahenduste taustal järelevalvemenetlust, aga ka teadlikkuse tõstmist ja ennetustegevusi.
- Konkurentsioiguse valdkonnas edendatakse järjepidevat koostööd Justiitsministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Konkurentsiameti, ettevõtjate esindusorganisatsioonide ja teiste valdkonna huvigruppide vahel.

Tõhusalt toimivad kohtulikud registrid pakuvad asjatundlikku teenust ning sõltumatut ja usaldusväärset infot konkurentsivõimelise ja läbipaistva ärikeskkonna tagamiseks.

- Äriregistrit, mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrit, kinnistusraamatut ja kommertsandiregistrit arendatakse järjepidevalt ning lõimitakse teiste avaliku sektori teenustega.
- Äriregistris uuendatakse ja muudetakse kasutajatele mugavamaks majandusaasta aruannete esitamine. Kaugem eesmärk on võimaldada automaatset aruandlust (äriregistriga ühendatud aruandluskeskkond).
- E-äriregistri andmeid võimaldatakse tasuta ja mugavalt kasutada, et tagada ettevõtluskeskkonna läbipaistvus ja luua ettevõtjatele võimalusi uute teenuste kasutusele võtmiseks.
- Uuendatakse äriregistri ja kinnistusraamatu vananenud menetlustarkvara.

	<ul style="list-style-type: none"> Tähtsustatakse tegevusi, mis on suunatud majandusaasta aruannete tähtaegsele esitamisele, ja otsitakse lisavõimalusi kõrvaldada selle kohustuse korduvad rikkumised äriregistrist ja äritegevusest. Laevakinnistusraamatu pidamine antakse üle Transpordiametile. Laiendatakse keske kättetoimetamisteenuse (kättetoimetamisportaali) kasutusala. Kohus on kohtulike registrite pidajana asjatundlik, usaldusväärne ja sõltumatu. 				
Tegevuse mõõdikud	Tegelik 2023	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)	Sihttase (2028)
Ülemaailmne innovatsiooniindeks Global Innovation Index , <i>Innovation Output</i> ¹¹ näitaja koht edetabelis	16 ¹²	≤22	≤22	≤22	≤22
Maaailma konkurentsivõime edetabel (IMD World Competitiveness Ranking), äriseadusandluse tõhusus ¹³ (<i>business legislation efficiency</i>)	14	≤8	≤8	≤8	≤8

Programmi tegevus 3	Kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine, sh ennetus
Tegevuse eesmärk:	Kriminaalpoliitika põhineb andmetel ja uuringutel ning ühiskonnaliikmete õiguskuulekus on kõrge. Kriminaaljustiitsüsteem on läbipaistev, tõhus, sh digitaalne, ning inimkeskne, sh ohvrisõbralik ning suudab avastada ka uusimaid kuriteoliike.
Tegevuse kirjeldus:	<ul style="list-style-type: none"> Viime ellu kriminaalpoliitika põhialustes toodud tegevusi, et ennetada (korduv)kuritegevust. Hindame kriminaalpoliitika mõjusid, mis hõlmab nii sotsioloogilisi ja muid uuringuid (nt alaealiste õigusrikkumiste uuring, korruptsiooniuring, reovee seire narkoainete suhtes) kui ka suurandmete (nt lobistidega kohtumiste andmete analüüs) ja ametliku statistika kasutamist (nt retsidiivsuse seire, kriminaalstatistika analüüs ja avaldamine); keskendume korduvkuritegevuse ennetamisele: toetame individuaalsetest vajadustest lähtuvate kogukondlike karistuste rakendamist ning vangistusest vabanemisel pakume tugi- ja majutusteenust (tagada tuleb riigieelarveline rahastamine). Tegeleme õigussüsteemi vaatevälja sattunud noorte kuritegevuse vähendamise ja ennetamisega, sh koostöös kohalike omavalitsuste,

¹¹ Indeksi koduleht: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020-appendix1.pdf

Mõõdiku selgitus GII indeksil on 2 alamindeksit:

- 1) *Innovation Input*: mõõdab elemente, mis võimaldavad innovaatilisi tegevusi.
- 2) *Innovation Output*: mõõdab innovaatiliste tegevuste tulemusi majanduses.

GII üldine skoor on nende kahe näitaja keskmine. **Mõõdame *Innovation Output* näitajat**, mis mõõdab innovaatiliste tegevuste tulemusi ja väljundeid majanduses.

¹² 2023. aasta [Innovation Output](#) näitaja on 16 (raporti lk 118).

¹³ Indeksi koduleht: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/>

¹⁴ 2023. aasta tulemusi ei ole veel avaldatud

	<p>vabasektori ja teiste riigiasutustega, aidates vältida püsiva rikkumiskäitumisega täiskasvanute tekkimist (soositakse kuni 21-aastaste noorte avavanglasse paigutamist ning seni kuni 21-aastastele mõeldud sekkumiste kasutamist ka vanemate, kuni 29-aastaste noorte hulgas).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toetame sotsiaal- ja teraapiaprogrammide väljatöötamist ning rakendamist, mh vaimse tervise häire taustaga õigusrikkujatele (mobiilsed sekkumised, uued programmid); keskendume ühiskonnale enim kahju tekitavatele ning suurima mõjuga kuritegudele: rasked vägivallakuriteod, sh inimkaubandus ning lähedaste (nt perevägivald, sh vaimne vägivald ja muu usaldussuhtes toimunud vägivald) ja alaealiste vastu toime pandud teod; samuti organiseeritud kuritegevus, ja majandus-, finants- ja rahapesu-, küber-, korruptsiooni-, keskkonna-, tehnoloogia- ning narkokuriteod. • Kujundame karistus- ja kriminaalmenetlusõigust, et tagada menetlusosaliste (kannatanute, kahtlustatavate ja kolmandate isikute) põhiõiguste kaitse ning kaitsta kriminaaljustiitsüsteemi sõltumatust (kriminaalmenetluse tõhustamine, õigusaktide muudatused). Esimeses järjekorras võtame ette kriminaalkohtumenetluse uuendamise, et tagada kiire, tõhus ja osapoolte õigusi parimal viisil arvestav kriminaalmenetlus. Järgmise sammuna tõhustatakse kohtueelset menetlust, tagades võimalikult kiired, ent samal ajal kvaliteetsed ja inimesest lähtuvad menetlused. • Toetame taastava õiguse rakendamist igas menetluse etapis, sh karistuse kandmise faasis ja selle järgselt (taastava õiguse kontseptsiooni rakendamine, taastava õiguse teenuste kättesaadavuse parandamine, taastaval õigusel põhineva organisatsioonikultuuri juurutamine haldusalas, inimeste koolitamine). • Seame ohvrite huvid menetluses esikohale, ohvrite kaitsel hõlmatakse ka teised olulised asutused (nt meditsiinasutused). Süüdimõistetute riigi kasuks väljamõistetud summasid kasutatakse sihtotstarbeliselt kuriteoennetuses või -ohvrite toetamiseks. • Valmistume uute kuritegude ennetamiseks ning neile reageerimiseks (nt AI poolt toime pandud võimalikud teod). • Automatiseerime kriminaalmenetlusega kogutavate andmete analüüsi (juhtimislauad ja andmeanalüütika, andmelao JAAK edasised arendused) ja arendame avalikkusele suunatud statistikakeskkonda; • Arendame infosüsteeme, kohtueksperdiise ning analüütilist võimekust kohtueelses menetluses (nt konsultandid prokuratuurides), et kriminaalpoliitika oleks tehnoloogiliselt mitu sammu õigusrikkujatest eespool. Kriminaalmenetluse tõhusamaks muutmiseks digiteeritakse õiguskaar, tõstetakse inimressursi kompetentsi ning värvatakse juurde inimesi. • Pöörame tähelepanu kuritegevuse tulususe vähendamisele ja kriminaaltulu äravõtmisele ning suurendame vara konfiskeerimise võimekust. Töötatakse välja lahendused kriminaalse tegevuse kaudu teenitud varade kiiremaks ja laiemaks konfiskeerimiseks. 				
Tegevuse mõõdikud	Tegelik 2023	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)	Sihttase (2028)
Kuritegude arv <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	27 465	<26 000	<26 000	<26 000	<26 000
Õigusrikkumistega kokku puutunud inimeste (ohvrite) arv	7%	<6%	<6%	<6%	<6%

Allikas: Justiitsministeerium					
Vägivaldsete surmade arv (tapmiste ja mõrva tagajärjel hukkunute arv) Allikas: Justiitsministeerium	18	<15	<13	<11	<11

Programmi tegevus 4	Karistuste täideviimise korraldamine
Tegevuse eesmärk:	Karistuste täideviimine vastab tänapäevastele nõuetele ning väheneb korduvkuritegevus ja kinnipeatavate arv.
Tegevuse kirjeldus:	<p>Vanglateenistus tagab eraldatud eelarve piires igapäevaselt vanglakohti kuni 1800 kinnipeatavale (süüdimõistetud ja vahistatud) kolmes asukohas (Tallinn, Tartu, Jõhvi) ning korraldab arestimaja teenuse toimumise Tartu ja Viru vanglas. Karistuse kandmine jätkub avavanglas ca 250 kinnipeataval aastas. Kriminaalhooldusametnike järelevalve võimekus on igapäevaselt kuni 3500 inimest ning vastuvõetud on tagatud igas maakonnas.</p> <p>Vanglateenistuse järgnevate aastate peamine eesmärk on kohandada oma tegevust ja taristu kasutust vastavalt kinnipeatavate ning kriminaalhooldusaluste arvu muutustele ning nende profiilile. Lähtutakse eeldusest, et õigusrikkujate arv langeb ka edaspidi. Tallinna vangla kasutus hoitakse maksimaalsena, vanglad ja kriminaalhooldus tegutsevad piirkondlikkuse põhimõttel, vajadusel spetsialiseeruvad vanglas/kriminaalhoolduses erinevad üksused/ametnikud töötamiseks kindlate sihtrühmadega.</p> <p>Vanglateenistuse tegevus seab eesmärgiks dünaamilise turvalisuse, st head suhted ja prosotsiaalne kontakt õigusrikkujate ja personali vahel. Fookus on lisaks taastava õiguse ning traumateadliku organisatsiooni põhimõtete rakendamisel. Eeltoodu aitab luua inimlikku ning kasutajakeskset karistusaja planeerimist ja toetab õigusrikkujat parenemise teel. Selleks tuleb ametnike oskusi järjepidevalt arendada ning koolitada neid uute ja kaasaegsete lähenemisviiside rakendamiseks, sh pidev töö ametirollide ning kompetentside korrigeerimiseks. Vanglateenistujatele vajalike oskuste andmisel on peamiseks partneriks Vanglateenistuse kolledž.</p> <p>Vanglateenistuse töökorraldust ja meetodeid kohandatakse vastavalt kinnipeatavatele ning suurendatakse tähelepanu vabanemiseks ettevalmistamisele läbi lühiajaliste väljasõitude, avavangla ning kriminaalhooldustöö võimaluste maksimaalse kasutuse. Eriline tähelepanu on kriminaalhooldustööl, sh on eesmärgiks suurendada tähtaegse vanglakaristuse kandmise asemel üleminekut kriminaalhooldusametnike järelevalve alla ning suurendada kriminaalhoolduse eduka läbimise osakaalu. Kriminaalhooldusametnike tegevuse põhipingutus on kriminaalhooldusaluste käitumise muutumine õiguskuulekaks katseaja jooksul ning vanglakaristuse kohaldamise ennetamine.</p> <p>Vanglateskkond peab võimalikult suurel määral peegeldama ühiskonna elu vabaduses, et oma karistuse ära kandnud inimene suudaks vabanedes ühiskonnas iseseisvalt ja õiguskuulekalt toime tulla. Vanglates tuleb tagada kõigi seal viibivate inimeste turvalisus ning inimväärikad</p>

vangistamistingimused, sh täiskasvanulikke otsustusõigust ja privaatsust tagav keskkond, mis hõlbustab hilisemat ühiskonda naasmist. Inimeste õiguskuulekale teele suunamine saavutatakse läbi erinevate taasühiskonnastavate tegevuste ning sotsiaalprogrammide. Vanglas võimaldatakse omandada haridust samal tasemel kui vabaduses koostöös haridussüsteemiga, kus nii üld- kui kutseharidust pakuvad piirkondlikud õppeasutused. Koostöös kutsekoolidega on võimalus pakkuda lühemaid kursuseid kinnipeetavate tööoskuste parandamiseks, et anda neile senisest parem ettevalmistus vabanemisel tööturule naasmiseks. Kõikides vanglates pakutakse ka riigikeele õpet sarnastel alustel nagu seda tehakse vabaduses.

Kinnipeetavate arvu vähenemine ja lühenenud karistusajad on loonud vajaduse korraldada ümber senine kinnipeetavate tööhõive mudel. Tööhõives keskendutakse kahele aspektile: tööharjumuse kujundamine ning oskuste õpetamine. Rõhk on era- ja riigisektori kaasamisel, mille läbi pakkuda kinnipeetavate muutuva profiili ja karistusaegade lühenemise valguses mitmekesist tööhõivet, mis toetab nende õiguskuulekat teed vabaduses. Kinnipeetavad saavad jätkuvalt töötada erinevates keerulisemaid oskuseid nõudvates valdkondades, nagu puidu- ja metallitööstus, kuid järjest enam suureneb vajadus lihtsamate tööde järele nagu näiteks komplekteerimine.

Tervishoidu vanglates korraldab alates 01.07.2024 Tervisekassa. Enim kuritegevust soodustavate haiguste (nt sõltuvus- ja vaimse tervise probleemide) ravi ja nõustamisprogrammide läbiviimine peab olema olulisel kohal. See eeldab mh sõltuvuse hindamist kohtueelse menetluse ajal ning narkomaania, alkoholismi, seksuaalsõltuvuse ning teiste vaimse tervise häirete ravi ja nõustamise kättesaadavust abivajavatele nii vanglas kui ka väljaspool seda.

Koostöö ja võrgustikutöö erinevate partneritega on oluline. Kohalike omavalitsuste tegevus, iseäranis suurepärane ennetustöö ja tugi õigusrikkujatele ning eritählepanu laste ning noorte arengu toetamisele, on siin märkimisväärse tähtsusega. Vanglateenistuse ametnike kompetentsi, oskuseid ja informatsiooni saab omavalitsuste tasandil paremini ära kasutada, prioriteetne on kriminaalhooldusametnike eestvedamise suurendamine võrgustikutöös õigusrikkujatega.

Tõhusa karistuse täideviimise süsteemi tagamiseks on eelkõige vaja, et nii vangide kui ka kriminaalhooldusalustega töötaks piisav arv professionaalseid ametnikke ning neil oleks piisav varustus, kaasaegsed töövahendid ja konkurentsivõimeline tasu. See on võtmetähtsusega ka riigi sisejulgeoleku tagamisel, milles vanglateenistusel on oma kindel roll. Kriminaalhooldusametnike ettevalmistuse tasemest sõltub korduvkuritegevuse määr vanglast vabanenute ja tingimisi vabastatute hulgas.

Jätkatakse tööd digitaalsete lahenduste ja tööprotsesside arendamisega. Tegeletakse erinevate kinnipeetavatele mõeldud e-lahenduste (sh kriminaalhooldusportaal, vangiportaal, videokohtumiste portaal) arendamisega, mis toetavad taasühiskonnastumist ning õiguskuulekat elu karistuse kandmise ajal ja selle järgselt. Ametnikele pakutavatest e-teenustest on suurematest projektidest kavas tegeleda pääsla infosüsteemiga, K-raha ja vangiregistri mobiilivate arendamisega.

	<p>Vanglateenistuse juhtimises kasutatakse andmeid igapäevaselt, tagatud on nende igapäevane kättesaadavus organisatsioonis ning eesmärgiks on andmete kokku viimine teiste infosüsteemide andmetega. Selle tulemusel võtame kasutusele järjest enam dünaamilisi juhtimislaudu, mis parandab tegevuse ja otsuste kvaliteeti.</p> <p>Täiendavalt panustab vanglateenistus laiapindsesse riigikaitsele ning osutab ametiabi siseturvalisuse tagamisel, mis eeldab ka vajalikku varustust ja väljaõpet.</p> <p>Välistatud ei ole arutelud välisriikide vanglateenistustega vabade vanglapindade rendile andmise küsimuses, mis annaks võimaluse vangide arvu vähenemisest tingitud taristu sihtotstarbeliseks kasutamiseks ning kulude kokkuhoiuks.</p>				
Tegevuse mõõdikud	Tegelik 2023	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)	Sihttase (2028)
Ametniku poolt süütegude toimepanemine vangi vastu <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	0	0	0	0	0
Vangi põgenemine vangla siseterritooriumilt <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	0	0	0	0	0
Avavangla täituvus <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	79%	80%	80%	80%	80%
Vangide retsidiivsus 2 aasta jooksul peale vabanemist <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	30%	<35%	<35%	<35%	<35%
Edukalt kriminaalhoolduse läbinute osakaal	77%	78%	79%	80%	80%
Vanglateenistuse usaldusväärsus <i>Allikas: Turu-Uuringute AS</i>	66%	70%	70%	75%	75%

Programmi tegevus 5	Õigusemõistmise ja õigusteenuste tagamine
Tegevuse eesmärk:	Inimesed ja ettevõtted saavad oma õigusküsimused tõhusalt lahendatud. Kohtumenetlus toimib usaldusväärselt ja tõhusalt, õigusteenused ja õigusteave on usaldusväärsed ja kättesaadavad.
Tegevuse kirjeldus:	<p>Õigusemõistmine on Eestis sõltumatu. Keegi ei saa väljastpoolt kohtuvõimu sekkuda kohtuniku töösse. Kohtute üldkogud ise kinnitavad oma tööjaotusplaanid, millega määratakse, millised kohtunikud milliseid asju lahendavad. Täidesaatev riigivõim ei korralda kohtunike valikut, distsiplinaar-ega muid personaliküsimusi ning koolitust.</p> <p>Seadusloome ning I ja II astme kohtute eelarvestamise, tugiteenuste ja digitaliseerimise korraldamine on Eestis parlamentaarse protsessi ja poliitilise vastutuse osaks. Kohtuhalduse eest vastutav minister teeb olulisemad otsused koostöös kohtute haldamise nõukojaga.</p> <p>Kohus on ühiskonnas viimane aste õigusrahu tagamiseks. Kohtumenetlus on kulukas, mistõttu on oluline arendada ennetavat õigusabi ja kohtuväliseid vaidluste lahendamise võimalusi ning panustada süüteomenetlusse, perelepitusse</p>

ja taastavasse õigusesse laiemalt. Kui juba õigusvaidlus või õigusrikkumine tuuakse kohtu ette, siis peame pakkuma kättesaadavat, asjatundlikku ja kiiret õigusemõistmist. Sel eesmärgil:

- tagame õigusemõistmise kättesaadavuse (eeskätt riigi toetatud õigusteenustega, menetlusabi võimaldamisega ning digiligipääsude laiendamisega). Jälgime pidevalt kohtute töökoormuse näitajaid selleks, et üheski kohtus ega kohtuastmes ei tekiks ülekoormusest tingitud menetlusaja pikenemist;
- otsime võimalusi kohtumenetluse tõhustamiseks ja kulude kokkuhoiuks, sealhulgas valmistame ette vastavaid õigusloomelisi algatusi, näiteks seadusemuudatuse tsiviilkohtumenetluse tõhustamiseks ning kohtu alluvusest õigusemõistmisega mitte seotud menetluste väljaviimiseks;
- töötame välja digilahendusi andmepõhisteks menetlustoiminguteks, lähtudes andmete ühekordse sisestamise ja taaskasutamise põhimõtetest, et muuta kohtumenetlus läbipaistvamaks ja vähendada halduskoormust;
- toimub üleminek digitaalsetele kohtutoimikutele süüteomenetluses. Soovime varustada 2/3 kohtusaalidest videokonverentsiseadmetega, et võimaldada menetlusosalistel virtuaalselt istungil osaleda. Samuti tuleb kvaliteetse helisalvestise saamiseks välja vahetada kohtusaalide amortiseerunud helisüsteemid;
- aitame parandada õigusemõistmise läbipaistvust (eeskätt parem digiligipääs kohtuteabele ning selgemad ja üle menetlusliikide ühtsemad reeglid kohtulahendi, kohtutoimiku ja kohtuistungi avalikkusele);
- pöörame erilist tähelepanu neile, kes vajavad rohkem abi ja kaitset (eeskätt alaealised ja erivajadustega menetlusosalised);
- tagame kohtumajade turvalisuse ning digitaalse kohtuteabe kaitstuse;
- suurendame kohtute vastutust ja otsustusõigust kohtute arendamisel ja haldamisel ning valmistame selleks ette vajalikud seadusemuudatused;
- kaasajastame kohtunikuametit, leevendades selleks kohtuniku ametikitsendusi, sealjuures loome kohtunike tagasisidestamise süsteemi.

Maksekäsu kiirmenetluses lahendatakse üle poole kohtu ette toodud tsiviilvaidlustest ning see arv kasvab kiiremini kui hagiavalduste arv. Uuendame järjepidevalt maksekäsu kiirmenetluse infosüsteemi, et märgatavalt vähendada tehnilist tööd menetluses, suurendada automatiseeritust ja võtta kasutusele parimad teadaolevad tehnoloogilised lahendused.

Tagame õigusabi kättesaadavuse neile, kelle õigused jääksid majandusliku seisundi tõttu kaitseta. Justiitsministeerium korraldab selleks riigi õigusabi teenust Advokatuuri (määratud kaitsjad süüteomenetluses, määratud esindajad muudes menetlustes) ning riigi toetatud esmase õigusnõu teenust konkursiga valitud lepingupartnerite kaudu. Vaja on analüüsida riigi õigusabi ja esmatasandi õigusnõustamise korraldamist, et tõhustada õigusabi kättesaadavust, mh analüüsida riigi õigusabi taotlemise ja määramise ning riigi õigusabi osutamise eest makstavate tasude väljamaksmise lihtsustamise võimalusi. Muudame digitaalsetele õigusteenustele ligipääsu kasutajasõbralikumaks.

Tsiviiltäitevaldkonnas tegeleme järgmiste teemadega:

- käivitame 2024. aastal ühtse riikliku täitmisregistri, mis annab täieliku ülevaate kõigist täiteasjadest (sh Maksu- ja Tolliameti omadest) ning sisaldab e-aresti lahendust, mida võlgniku ja muu menetluse osalise pangaarve automatiseeritud kontrollimiseks ja arestimiseks kasutavad lisaks täituritele ka uurimisasutused;
- tegeleme valdkonna õigusaktides (täitemenetluse seadustik, kohtutäituri seadus, kohtutäiturimäärustik) suuremate kitsaskohtade elimineerimisega

	<p>ning aktide kaasajastamisega; sh vaatame üle ja kaasajastame täitemenetluses sissetuleku arestimise regulatsiooni;</p> <ul style="list-style-type: none"> osaleme Rahandusministeeriumi ja Siseministeeriumi koostöös juhitavas projektis, et analüüsida riiginõuete sundtäitmise ümberkorraldamise võimalusi. <p>Vaatame üle notari tasud ja analüüsime notariteenuse piirkondlikku kättesaadavust, samuti analüüsime võimalusi notari pädevuse laiendamiseks.</p> <p>Eestis tegutsevad vaba elukutsena ka vandetõlgid, keda Justiitsministeerium on eksamineerinud õigustõlke valdkonnas. Vandetõlgi antud kinnitused on võrdsustatud notariaalse kinnitamisega. Vandetõlkidele on pandud riiklik ülesanne tõlkida Riigi Teatajas avaldatud seadusi ja välislepinguid. Korraldame vandetõlgi eksameid keelesuundadel, kus praktikas on vandetõlgi vajadus, nt poola, araabia ja türgi keel.</p> <p>Justiitsministeerium on Riigi Teataja ja Ametlike Teadaannete väljaandja.</p> <p>Oleme ette valmistanud Riigi Teataja uuendamise, et pakkuda kasutajale veelgi rohkem võimalusi õigusteabe saamiseks. Looime kasutajaid kaasates võimaluse saada õigusteavet arusaadavamalt koos seonduva lisateabega ja jälgida paremini kehtiva õiguse muutumist ajas. Koondame Riigi Teatajasse jätkuvalt olulist õigusteavet, sh kohtuväliste menetluste, õiguskantsleri seisukohtade ja EL õigusega seonduvat. Uuendatud Riigi Teatajas võtame kasutusele võimaluse lisada korporatiivseks kasutamiseks kommentaare ja arvamusi.</p> <p>Juurutame võimalused kasutada ajakohaseid terviktekste ilma võrguühenduseta. Teeme uuendatud Riigi Teatajas kättesaadavaks keeletehnoloogilised lahendused, sh seadustes määratletud terminite tähendused. Osaleme õigusterminite tõlkeaparatuuri väljaarendamisel ning Justiitsministeeriumi algatusel Haridus- ja Teadusministeeriumi juhitavas eesti keele automaatfunktsioonide ja keskse tõlkevärava väljaarendamises. Võtame õigusaktide tõlkimise korraldamisel ja tõlkimisel koostöös vandetõlkidega kasutusele tõlkevärava, mis võimaldab tõlkida kvaliteetsemalt ning tõhusamalt masintõlke ja sellega seotud terminibaaside ühendamiseks.</p> <p>Automatiseerime kaasaegseid IT lahendusi kasutades kogu Riigi Teataja avaldamisprotsessi, et loobuda mahukast käsitsi andmete töötlemisest ja tagada edaspidi ressursi kokkuhoid.</p> <p>Ametlikes Teadaannetes koondame üldsuse ja kogukonna teavitamiseks mõeldud teadaanded, kus analüüsime teadaannete avaldamise eesmärkide täitmiseks avaldatavate teadaannete hulka, hindame nende avaldamise vajalikkust ja populariseerime Ametlike Teadaannete kasutamist. Uuendame Ametlike Teadaannete tehnoloogilist platvormi ja parandame kasutusmugavust.</p> <p>2023. aastast alustas Konkurentsiameti juures tööd maksejõuetuse teenistus. Ühiskonna sujuvaks toimimiseks jälgitakse maksejõuetusõiguse sobitumist kaasaja muutuvasse keskkonda, et see arvestaks majandusarengutega ning samas pakuks stabiilset õigusraamistikku.</p>				
Tegevuse mõõdikud	Tegelik 2023	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)	Sihttase (2028)
Pikkade menetluste osakaal kohtutes	Tsiviilasjad: HMK- 21,3%; PMK	Rohkem kui aasta vanuseid	Rohkem kui aasta vanuseid	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviil- ja	Rohkem kui aasta vanuseid

<i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	– 19,3%; TMK – 9,3%; VMK – 20,1%; Üldmenetluses kriminaalasjad: HMK- 23,6%; PMK – 17,9%; TMK – 25,3%; VMK – 21,7%; Haldusasjad: TlnHK – 9,3%; TrtHK – 27,2%	tsiviil- ja haldusasju ning üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluses rohkem kui 10 %	tsiviil- ja haldusasju ning üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluses rohkem kui 10 %	haldusasju ning üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluses rohkem kui 10 %	tsiviil- ja haldusasju ning üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluses rohkem kui 10 %
Menetlusosaliste rahulolu hinnang kohtute tööle <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	Menetlusosaliste rahulolu on kõrge	Menetlusosaliste rahulolu on kõrge	Menetlusosaliste rahulolu on kõrge	Menetlusosaliste rahulolu on kõrge	Menetlusosaliste rahulolu on kõrge
Rahulolu esmatasandi õigusabi teenusega <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	Vähemalt 90% abisaajatest rahul või pigem rahul	Vähemalt 90% abisaajatest rahul või pigem rahul	Vähemalt 90% abisaajatest rahul või pigem rahul	Vähemalt 90% abisaajatest rahul või pigem rahul	Vähemalt 90% abisaajatest rahul või pigem rahul
Riigi Teataja kasutajasõbraliku maks muutmine ja tõhus avaldamine <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	<i>Beeta</i> versiooni arendus	Võetakse kasutusele uuendatud Riigi Teataja	Täiendatakse kasutusmugavust ja tehakse kättesaadavaks kohtuväliste menetluste otsused jm oluline õigusteave	Lõpetatakse käsitsi andmetöötlus Riigi Teataja avaldamisprotsessis	-

Programmi tegevus 6	Kesksed IT-teenused teistele valitsemisaladele				
Tegevuse eesmärk:	Kesksed IT-teenused teistele valitsemisaladele on osutatud				
Tegevuse kirjeldus:	Registrite ja Infosüsteemide Keskus osutab haldusala välistele asutustele erinevaid info- ja kommunikatsioonitehnoloogia arendustega seotud teenuseid, sh dokumendihaldussüsteemi haldamine ja arendamine, infosüsteemide haldamine, majutamine ja arendamine.				
Tegevuse määrdik	Tegelik 2023	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)	Sihttase (2028)
Vastavus teenustaseme lepingule <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele

Programmi juhtimiskorraldus

Programmi on koostanud Justiitsministeerium koostöös asjaomaste haldusala asutustega. Programmi koostamist ja täitmist koordineerib eelarve- ja strateegiatallitus koos ministeeriumi juhtkonnaga. Elluviidavad tegevused ja prioriteedid lähtuvad Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist, on kooskõlas riigi eelarvestrateegia protsessiga nelja aasta lõikes ja täpsustatakse ühe aasta lõikes riigieelarve protsessi raames. Programm avalikustatakse ministeeriumi veebilehel pärast seda, kui minister on programmi kinnitanud. Programmi tegevuste elluviimisesse panustavad kõik valitsemisala asutused. Tulemusinfo ja ressursside kasutamist seiratakse juhtkonna poolt jooksvalt. Programmi rakendamise kohta koostatakse igal aastal tulemusaruanne, mis esitatakse Rahandusministeeriumile ja Riigikontrollile. Iga-aastased tulemusaruanded on avalikustatud ministeeriumi kodulehel.